

« المفعول فيه (ظرف) »

اسمی است منصوب که غالباً جامد است و بر زمان یا مکان وقوع فعل دلالت می کند و در بردارنده ی معنای حرف جرّ (فی) می باشد. مانند : سافرنا یومَ الْجُمُعَةِ.

مهمترین ظرفها عبارتند از : باکراً - صباحاً - مساءً - لیلأ - نهاراً - عشاءً - قبل - بعد - الیوم - الآن - ساعةً - أبداً - لحظةً - أسبوعاً - شهراً - سنةً - عاماً - ظهراً - حین - شتاءً - ربيعاً - صیفأ - خریفأ - شمالأ - جنوبأ - غداً - عصرأ - قطّ - أمس - حیث - برههً - وقتاً - آیان - مُدّة - عند - لذن - لدی - مع - یمین - یسار - امام - خلف - وراء - جنب - فوق - تحت - بین - هنا - هناک - حول - نحو - قدام - اخیرأ - خلال - حینئذ - أثناء - مدی - إزاء - عادةً - اخیرأ - اولأ - فورأ

توجه : اگر قبل از ظرف حرف جرّ آید نقش جار و مجرور می گیرد . فی الصبأح - من تحت

نکته : باید دردل مفعول فيه معنای حرف جرّ (فی) باشد و اگر معنای حرف جرّ (فی) نباشد با توجه به جایگاهش در جمله نقش می گیرد . لیالی الشتاء طول من آیالی الربیع . // لیالی الشتاء نستمع الی حکایات جدتی.

نکته : برخی اسم های شرط و استفهام ، که در زبان فارسی قید مکان یا زمان هستند در عربی نیز معمولاً (مفعول فيه) هستند . إذا (هرگاه)، متی (چه وقت) ، اینما (هرجا) ، این (کجا) مانند : این الصحیفه ؟ // متی تذهب الی المدرسه ؟

نکته : اسم های دائم الاضافه (کلّ - بعض - غیر - ذات و ...) اگر به ظرفی اضافه شوند ظرف را بعنوان مضاف الیه مجرور می سازند و خود نقش مفعول فيه می گیرند . مانند : ذات یوم - کلّ أسبوع

نکته : اگر (لَمَا) بر سر فعل ماضی وارد شود (لَمَا زمانیه) نامیده می شود و نقش مفعول فيه دارد . و در ترجمه به صورت (هنگامی که - وقتی که) می آید . لَمَا انتشر الخبر (هنگامی که خبر منتشر شد)

نکته : اگر چند ظرف کنار هم در جمله آیند اولی را مفعول فيه می گیریم و بقیه نقش مضاف الیه دارند مگر آنکه اولی (ال یا تنوین) داشته باشد، در این صورت هر دو مفعول فيه هستند . ذهب الی المدرسه عند صباح الیوم . // فتوقف النبی لحظه عندهم .

نکته : اگر بعد از اسم اشاره ظرفی آید که معرفه به (ال) باشد آن اسم اشاره نقش مفعول فيه می گیرد و اسم معرفه به (ال) عطف بیان می شود و اگر بعد از اسم اشاره ظرفی آید که معرفه به (ال) نباشد مبتدا و خبر می شوند . مانند: ذهب الی المدرسه هذا الیوم / هذا یوم ینفع الصادقین .
نکته : (عند) با توجه به مضاف الیه اش مشخص می شود که ظرف زمان یا مکان است. رأیتک عند غروب الشمس . / کتابک عندک.

نکته : اصل در ظرفها آن است که معرب باشند ، اما بعضی از آنها مبنی هستند. مانند: (أمس - قطّ - هنا - هناک - حیث)

نکته : کلمات (قبل - بعد) اگر بعدشان مضاف الیه آید معرب و اگر مضاف الیه نداشته باشند مبنی بر ضمّه می شوند. لله الأمر من قبل و من بعد . / من قبل الظهر .